

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ПЕДАГОГІЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОЇ ШКОЛИ

У статті розглядаються проблеми функціонування сільської школи, визначено чинники її розвитку, схарактеризовано особливості управлінської діяльності в навчальних закладах з малою чисельністю учнівського контингенту.

Проблеми функціонування та розвитку сільської школи перебувають під постійною увагою держави, про що свідчить проведення протягом 2014 року виїзних громадських слухань, ініційованих Міністерством освіти і науки України, зокрема на Херсонщині, а також Парламентські слухання у квітні та вересні, у яких брали участь не лише державні службовці сфери освіти, а й керівники навчальних закладів, педагоги, батьки. Актуалізація цього питання обумовлена, передусім, тенденцією щодо зменшення чисельності учнівського контингенту, територіальною віддаленістю більшості шкіл сільської місцевості від адміністративних центрів, відсутністю належного кадрового забезпечення. Проте сільська школа, як вважає В. В. Мелешко, «...завжди відіграла і відіграє особливу роль у суспільстві як складова вітчизняної освітньої системи, що впливає на соціальний, економічний, культурний, духовний розвиток села в умовах суспільних трансформацій» [6, с. 4].

Стан та тенденції розвитку сільських загальноосвітніх навчальних закладів досліджували Г. В. Бочарова [1], Л. М. Ващенко [2], О. М. Коберник [4], Є. В. Красняков [7], О. Я. Савченко [8] та ін. У їхніх працях привернуто увагу на специфіку організації навчально-методичного процесу, моделі функціонування сільської школи в умовах регіону, визначаються стратегії її розвитку. Однак, на наш погляд, недостатньо розкривається сутність управління навчальним закладом в умовах сільської соціально-економічної, культурно-освітньої інфраструктури.

Тому метою нашої статті є визначення соціально-педагогічних чинників розвитку сільської школи та характеристика особливостей управлінської діяльності в ній.

За офіційними даними у 2011 році сільські школи становили майже 70% від загального числа шкіл в Україні [6]. За роки примусової оптимізації (2012–2013 роки) їх кількість значно зменшилася і, у першу чергу, це стосувалося початкових шкіл і шкіл I–II ступенів з чисельністю учнів менше 30-50 осіб. Унаслідок цього органам місцевого самоврядування та виконавчої влади вдалося скоротити кошти на утримання малочисельних навчальних закладів, проте загострилася загальна освітня ситуація, про що свідчать випадки суттєвого зменшення фінансування окремих програм на рівні окремих районів та областей, зокрема «Шкільний автобус», «Сто відсотків». Проте,

* © Назаренко Л. М., Бовтрюк О. О.

у процесі оптимізації шкільної мережі передбачалося «...відійти від традиційної замкнутості навчально-виховного середовища, обмеженості інформаційно-комунікаційного простору в забезпеченні життєдіяльності сільської молоді» [3, с. 7]. Однак навіть злиття дитячих садків і початкових шкіл (навчально-виховні комплекси) у більшості випадків не вплинуло на поліпшення умов рівного доступу до якісної освіти дітям із сільської місцевості. Здійснюючи реорганізацію мережі сільських навчальних закладів, керівниками органів місцевого самоврядування та навчальних закладів і досі недостатньо враховуються потреби й запити сільського населення, нахили та інтереси дітей, предметна спеціалізація педагогів. У більшості шкіл відсутні посади психологів, соціальних педагогів, медичних працівників, які із зрозумілих причин не погоджуються працювати через неповне навантаження.

Окрім того, слід урахувувати, що специфіка умов діяльності сільської школи, як зазначає О. М. Коберник, «визначається соціальними категоріями населення, з якими він співпрацює, особливостями життєвого устрою в регіоні, де розташований заклад, рівнем доступності культурних цінностей та джерел інформації, матеріальними можливостями, як жителів регіону, так і інших соціально-економічних структур, що в цьому регіоні функціонують» [4, с. 65]. з огляду на це актуалізується питання вивчення зовнішніх і внутрішніх факторів функціонування та розвитку сільської школи, яка на селі відіграє роль соціокультурного центру.

З метою виконання окресленого завдання адміністрація та педагогічний колектив Пролетарської загальноосвітньої школи I–II ступенів Цюрупинської районної ради у 2012 році, користуючись методикою «PEST-аналізу» з'ясував, що на життєдіяльність нашого навчального закладу впливають такі соціально-економічні та педагогічні чинники (таблиця 1).

Таблиця 1

Соціально-економічні та педагогічні чинники розвитку Пролетарської загальноосвітньої школи I–II ступенів

Зовнішні	Внутрішні
<p>Соціально-економічні</p> <ul style="list-style-type: none"> – територіальна віддаленість від Раденської сільської ради, до громади якої входить с. Пролетарка – зайнятість батьків – стан зайнятості випускників школи – стан працевлаштування випускників після отримання вищої, професійно-технічної та іншої освіти – стан здоров'я дітей, рівень захворюваності – випадки протиправної поведінки в школі та поза нею – можливість надання додаткових освітніх послуг 	<ul style="list-style-type: none"> – співпраця з органами місцевого самоврядування – взаємодія з соціокультурною сферою населеного пункту – співпраця з НГО, – співпраця з етнічними общинами – відповідність напрямів профільного (допрофесійного) навчання місцевому ринку праці – наявність освітніх програм на рівні місцевого органу самоврядування

<ul style="list-style-type: none"> - повнота штатного розкладу - можливість поділу учнів на групи при вивченні окремих предметів - стан харчування дітей - можливість утримання групи подовженого дня - можливість утримання класів інклюзивної освіти - приріст (зменшення) чисельності учнів 8-9 класів - приріст (зменшення) чисельності дітей дошкільного віку - міграція населення - функціонування ФАПу (медична установа) - діяльність культурно-освітніх закладів <p>Педагогічні</p> <ul style="list-style-type: none"> - кадрова забезпеченість - професійна компетентність педагогів - відповідна матеріально-технічна база - наявність допрофільного навчання - варіативність позаурочної діяльності - підключення до мережі Інтернет, відповідність комп'ютерної техніки - наявність спортивної зали - наявність обладнання в кабінетах природничо-математичного спрямування - забезпеченість підручникам 	<ul style="list-style-type: none"> - представництво навчального закладу в органах виконавчої влади та на рівні місцевого (районного) самоврядування - діяльність органів опіки та захисту прав неповнолітніх - активність батьків - фінансування утримання ДНЗ - отримання інвестицій громадськості, приватного бізнесу, підприємств <ul style="list-style-type: none"> - діяльність міжшкільних методичних форм роботи - участь в районних методичних заходах, які відбуваються на базі закладів округу - висвітлення діяльності педагогів у ЗМІ, фахових періодичних виданнях, на сайті школи - діяльність Ради школи - діяльність учнівського самоврядування
---	--

З урахуванням вагомості кожного чинника нами було розроблено Програму розвитку навчального закладу на 2012–2017 роки, у якій наголошується на необхідності застосування в управлінській діяльності, у першу чергу, громадсько-державницького підходу.

Головним завданням державно-громадського управління, як вважає О.О. Марчук, є «... забезпечення діалогу структур державного управління з органами громадського самоврядування» [5, с. 5]. Практичним втіленням принципу державно-громадського управління у нашому закладі можна вважати:

- активізацію роботи всіх органів шкільного самоврядування;
- підвищення професійної кваліфікації вчителів у міжкурсовий період через участь у діяльності міжшкільних методичних об'єднань у структурі Чюрюпінського освітнього округу;
- співпрацю із сільським Будинком культури в частині забезпечення умов для проведення уроків фізичної культури (установа знаходиться поруч зі школою);
- медичний супровід навчально-виховного процесу працівником місцевого фельдшерського пункту;
- надання психологічних консультацій практичним психо-

НАУКА – ШКОЛІ

логом Козачелагерської школи I–III ступенів, у якій продовжують профільне навчання випускники 9 класу;

- підвіз випускників школи до занять у 10–11 класах шкільним автобусом Козачелагерської школи I–III ступенів;
- зміцнення соціального статусу управління (директора школи обрано депутатом Раденської сільської ради).

Особливістю управління сільською школою, на наш погляд, є ефективна взаємодія адміністрації з батьками з таких питань, як: підготовка дітей дошкільного віку до навчання в школі, профорієнтація підлітків, навчання дітей з особливими освітніми потребами. Ураховуючи віддаленість села від райцентру, учитель правознавства за необхідності консультує батьків щодо отримання субсидій, оформлення соціальної допомоги на дітей, порядку проходження щеплень, медичних оглядів тощо.

Ураховуючи малу чисельність учнів і педагогів, у системі внутрішньошкільного контролю заступник директора з навчально-виховної роботи має змогу протягом року ретельно дослідити якість викладання предметів на основі індивідуального та диференційованого підходів, організувати самоосвіту вчителів відповідно до потреб і професійних інтересів кожного. Це, у свою чергу, сприяє підвищенню мотивації до професійного зростання та залученості всіх учасників навчального процесу до вироблення та прийняття управлінських рішень.

Керівник сільської школи, як правило, перевантажений функціональними обов'язками, тому змушений 50% робочого часу приділяти господарчим справам, адже у штатних розписах здебільшого відсутні посади заступника з господарчої частини, секретаря-друкарки, бібліотекаря. Відтак документообіг, забезпечення учнів підручниками, утримання будівлі школи на належному санітарно-технічному рівні, контроль за якістю продуктів у шкільній їдальні навряд чи можна вважати другорядними.

Таким чином, процес розвитку сільської школи потребує постійного оновлення змісту управлінської діяльності, оволодіння керівником школи сучасними управлінськими технологіями, що враховують специфіку та умови функціонування закладів нового типу.

Окрім того, на наш погляд, нові вимоги до сільської освіти актуалізують потребу спеціальної підготовки керівників, «...озброюючи їх новими методами, інноваційними технологіями керівництва, що сприятиме кваліфікованому управлінню розвитком школи» [6, с. 28].

Література:

1. Бочарова Г. В. Стратегія модернізації сільського освітнього соціума / Г. В. Бочарова, М. П. Гурьянова // Педагогіка. – 2005. – № 8. – С. 32–38.
2. Ващенко Л. М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону: монографія / Л. М. Ващенко. – К.: Видавниче об'єднання «Тираж», 2005. – 380 с.

3. Дейкун Д. І., Пастовенський О. В. Методичні рекомендації з оптимізації мережі загальноосвітніх навчальних закладів у сільських районах: Навчально-методичний посібник. – 2011. – С. 48.
4. Коберник О. М. Навчально-виховний процес у сільській загальноосвітній школі: сутність, проектування, організація / О. М. Коберник. – К. : Знання, 1998. – 253 с.
5. Марчук О. О. Сутність громадсько спрямованого управління // Директор школи. – 2010. – № 46. – С. 3–6.
6. Мелешко В. В. Управління розвитком сільської малочисельної школи : посібник / Мелешко В.В. – К. : Педагогічна думка, 2013. – 104 с.
7. Освіта в сільській місцевості: кризові тенденції та шляхи їх подолання : наук.-практ. вид. / авт.-упоряд. Є.В. Красняков. – К. : Парлам. вид-во, 2012. – 272 с.
8. Савченко О.Я. Моделювання розвитку сільської школи: досвід Всеукраїнського фестивалю-конкурсу / О.Я. Савченко // Моделі розвитку сучасної української школи: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. 11–13 жовтня 2006 р., Черкаси – Сахнівка. – К.: СПД Богданова А.М., 2007. – С. 109–115.

Петров В. Ф.*

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ УЧНІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

У статті здійснено аналіз становлення змісту понять «учнівське співуправління», «учнівське самоврядування».

На сучасному етапі розбудови держави й демократичних перетворень в Україні великого значення набуває підвищення ефективності всіх напрямів виховання в сучасному навчально-виховному процесі школи, сім'ї та громадськості. Виконати поставлене завдання неможливо без знання того, як розвивалися теорія і практика вітчизняної освіти й школи в минулому; без осмислення й переосмислення вітчизняного педагогічного досвіду, який не тільки збагачує сучасну педагогіку новими фактами й теоретичними положеннями, а й дає змогу прогнозувати її майбутній розвиток. Звертаючись до історії розвитку уявлень про доцільні форми входження молодого покоління в реалії відповідного історичного етапу розвитку соціуму, залучення учня в сучасне для нього громадське життя – підтверджує актуальність нового парадигмального підходу до ідеї «учнівське співуправління».

Процес демократизації школи є предметом розгляду багатьох учених. Про це свідчать наукові праці, що висвітлюють історію розвитку уявлень про «шкільне самоуправління» в межах старої традиційної парадигми його сутнісної основи (П. Ващенко, Б. Жебровський, В. Мітюров, Б. Набока, Б. Ступарик, Ю. Чернов та ін.). Висновки науковців відіграють значну роль у становленні позитивної соціалізації молоді. Проте слід зазначити, що й до цього часу чітко не визначено зміст поняття «учнівське співуправління».

* © **Петров В. Ф.**